

УДК 3.37

ВИКЛАДАННЯ ПРАВОВИХ ДИСЦИПЛІН У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ НЕЮРИДИЧНОГО НАПРЯМКУ: ПРОБЛЕМИ І ПЕРСПЕКТИВИ

Ляпунова Н.М., к.ю.н., доц.

*Кременчуцький державний політехнічний університет
імені Михайла Остроградського*

м. Кременчук Полтавської обл., вул. Першотравнева, 20, 39614

E-mail: nich@polytech.poltava.ua

Рассматривается вопрос необходимости увеличения количества учебных часов/кредитов для преподавания правовых дисциплин в вузах неюридического направления, что связано с требованиями сегодняшнего дня: присоединения к Европейскому образовательному пространству, подписания Болонской декларации, а также правового образования и правового воспитания будущего украинской нации.

Ключевые слова: правовое образование, правовое воспитание, юридические дисциплины.

The question of necessity of increase of amount of educational o'clock of for teaching of legal disciplines in institutes of higher of unlegal direction, which contact with the requirements of today, is examined: tacking to European educational space, signing the Bolonskaya declaration, and also legal education and legal education of the future of Ukrainian nation.

Key words: legal education, legal education legal disciplines.

Вступ. Із прийняттям у 1996 році Конституції України, де Україна проголошується правовою державою [1], процес її розбудови продовжується і наскільки тривалим буде цей процес, залежить від кожного громадянина держави. Особливо це стосується працівників освіти, яких Президент України В.Ющенко назвав „елітою нації, на яких покладаються величезні надії” [2]. Тому позиція освітян у справі достатнього рівня правової освіти студентської молоді повинна бути дієвою і цілеспрямованою.

Мета роботи. Намагання звернути увагу на необхідності вдосконалення освітньо-професійних програм вузів неюридичного напрямку з метою збільшення кількості навчальних годин/кредитів на викладання правових дисциплін.

Насамперед, необхідно наголосити на тому, що правову державу неможливо побудувати з малоосвіченими у правовому відношенні людьми. З року в рік рівень знань студентів із правових дисциплін слід вважати недостатнім, не відповідаючим потребам сьогодення.

Матеріал і результати досліджень. Загальновідомо, що рівень професійної підготовки майбутнього спеціаліста залежить від набуття ним у вузі широкого обсягу знань з різних навчальних курсів та дисциплін. Неможливо заперечувати, що оволодіння достатнім обсягом правових знань є найпріоритетнішим напрямком у формуванні правової свідомості студентської молоді – нашого майбутнього. Однак у межах визначеної кількості годин/кредитів для опанування знаннями про право і законодавство неможливо вести мову про якість правових знань, адже загалом проблема якості освіти розглядається сьогодні як важлива основа ключових позицій Болонської декларації, в межах реалізації положень якої формується єдиний освітній європейський простір.

Для прикладу слід розглянути Галузевий стандарт вищої освіти освітньої програми підготовки бакалавра, спеціаліста і магістра напряму 0501 – „Економіка і підприємництво” [3]. Серед дисциплін гуманітарної підготовки зазначена дисципліна „Правознавство” з визначенням мінімальної кількості навчальних годин/кредитів – 81/1,5. Слід підкреслити, що кількість навчальних годин повинна складатись з лекцій, семінарів, самостійної роботи та проведення підсумкового контролю – іспиту або заліку.

Загалом, на читання лекцій планується 18 навчальних годин, що передбачає проведення всього 7-9 лекцій. Отже, важко навіть уявити, яким чином за досить невеликий обсяг часу можна ознайомити студентів із такою необхідною і важливою дисципліною як „Правознавство”, де головним чином звертається увага на фундаментальні галузі права. І це в той час, коли за останні роки прийнято цілий масив законодавчих актів, які мають вирішальне значення для державотворення, а серед них і низка нових кодексів, що містять велику кількість новел. Чи варто наголошувати на тому, що самостійно опанувати навіть основні положення цих важливих законодавчих актів студентам самостійно є неможливим. Однак необхідність їх обізнаності з основними законодавчими актами не можна заперечувати.

Дійсно, з кожним роком збільшується кількість інформації у тому числі і в галузі права і саме тому самостійна робота є одним із головних резервів підвищення активності підготовки студентів. У свою чергу, викладач за невеликий обсяг часу невзможі ні допомогти, ні проконтролювати належним чином самостійну роботу студентів. У цьому зв'язку можливо передбачити висловлювання опонентів із цього приводу: у таких вузах навчають неюристів. Відповідь на це знаходиться поруч і має форму питання: а

для кого пишуться і приймаються закони, коли і хто повинен привчати їх знати, розуміти і поважати? Вбачається, що саме у студентські роки є можливість і необхідність підвищити рівень обізнаності з правом, законодавством і взагалі підвищувати рівень правосвідомості, хоча, насамперед, вона повинна розвиватись ще у загальноосвітній школі.

Якщо вести мову про викладання дисципліни „Правознавство” у вузах неюридичного напрямку, то слід нагадати, що у загальноосвітніх школах також має місце предмет „Правознавство” і, на перший погляд, вони дублюються. Але на відміну від загальноосвітньої школи у вузі даний предмет викладають, переважно, фахівці, які мають досвід практичної роботи і взможі більш докладніше розглянути необхідні питання тем, вимогливіше ставитися до їх засвоєння студентами. У свою чергу, саме у студентські роки молодь більш свідомо відноситься до необхідності знань про право і фактично повинна тільки закріплювати і розширювати знання з предмету „Правознавство”, набуті у школі.

Отже у цьому зв'язку є необхідність розглянути питання про кількість навчальних годин визначених на вивчення предмету „Правознавство” у загальноосвітній школі. Так, у Наказі Міністерства освіти і науки України № 342 від 25.04.2001р. Про Типові навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів на 2001/2002 – 2004/2005 навчальні роки [4] сказано, що „основне завдання шкільної освіти – широка загальноосвітня підготовка учнів, а не їх вузька спеціалізація...” Відповідно до цього, предмет „Правознавство” у загальноосвітніх навчальних закладах передбачається для вивчення тільки у 9 класі і на рівні 52 годин. Така ситуація має місце в даний час, а також буде продовжуватись до 2008 року. У наказі Міністерства освіти і науки України № 132 від 23.02.2004 р. Про затвердження Типових навчальних планів загальноосвітніх навчальних закладів 12-річної школи [5] зазначено, що Типовий навчальний план старшої школи реалізує зміст освіти залежно від обраного профілю навчання. Кожен із профілів передбачає вивчення предметів за одним із трьох рівнів: рівні стандарту, академічному рівні, профільному рівні.

Таким чином, відповідно до рівня стандарту чи академічного рівня такий предмет як „Правознавство” не є профільним чи базовим і кількість навчальних годин у майбутньому матиме тенденцію до зменшення, тобто 35 годин у 10-му класі. Загалом предмет „Правознавство” у загальноосвітній школі буде входити в єдиний цикл під назвою „Громадянська освіта”, який „передбачає опанування школярами принципів демократії, формування якостей, притаманних громадянину демократичного суспільства”, про що йде мова у Типових навчальних планах для основної та старшої школи загальноосвітніх навчальних закладів у структурі 12-річної школи.

Слід наголосити, що збільшення кількості навчальних годин у загальноосвітній школі передбачається тільки на профільному рівні. (Для прикладу: у

м. Кременчуці з 30 загальноосвітніх шкіл профільними є 2).

Отже, в даний час і в майбутньому буде мати місце недостатня кількість навчальних годин для вивчення такого важливого предмету як „Правознавство” у переважній більшості учнів загальноосвітніх шкіл і, як наслідок, надто незначний рівень базових знань з правознавства, які необхідно мати людині, у тому числі майбутньому студенту.

Зазначене підтверджує, що питання про збільшення навчальних годин і викладання предмету „Правознавство” у загальноосвітніх школах не один, а декілька років продовжує бути актуальним та не залишає осторонь проблеми належної правової освіти учнів. Однак головним є те, що це питання стосується не тільки профільного рівня навчання учнів загальноосвітніх шкіл, адже їх у наявності є незначна кількість.

У 2005/2006 навчальному році викладачі дисциплін циклу гуманітарної підготовки Кременчуцького інституту Дніпропетровського університету економіки та права ініціювали анкетування студентів 2-4 курсів на тему: „Самовизначення молоді”. В анкеті, зокрема, мали місце питання з галузі філософії, історії, політології, культурології та правознавства. Стосовно останнього пропонувались тестові: яка з відповідних реформ в Україні є найбільш важливою, яке місце повинна займати права культура в житті молоді людини, яким є рівень демократії в Україні, яким є рівень правових знань, отриманих у вузі?

Висновки, які були зроблені за підсумками анкетування, виявились невтішними. Однак головним питанням, яке викликало єдність відповідей та є центральним у контексті цієї статті те, що рівень правових знань, отриманих у вузі є недостатнім і має бути вищим.

Отже, думки студентів збігаються з думками викладачів правових дисциплін у вузах неюридичного напрямку, що є цілком виправданим, адже кількість навчальних годин, відведених на викладання, зокрема, такого предмету як „Правознавство”, можна умовно назвати пробіжкою по верхах.

Таким чином, за обмежений навчальним планом обсяг часу викладачі правових дисциплін не мають змоги більш конкретно заглибитися у важливі аспекти питань, що ставляться для вивчення і в яких в даний час є нагальна потреба. Така ситуація унеможливує намагання викладачів правових дисциплін виховати і закріпити у студентів повагу до права як загальнолюдської цінності та зосередити їх увагу на важливих та вкрай необхідних майбутнім фахівцям конкретних знань законодавства.

Покращення ситуації з викладанням правових дисциплін і опануванням студентами знань з правознавства з урахуванням сучасних вимог та потреб, у першу чергу, безперечно, залежить від оновлення типових програм вивчення правових дисциплін, які затверджуються Міністерством освіти і науки України за погодженням із Міністерством юстиції України.

Слід також наголосити, що на державному рівні розроблена і діє Національна програма правової

освіти населення, затверджена Указом Президента України від 18 жовтня 2001 року за № 992/2001[6]. Програмою передбачено розроблення і затвердження в установленому порядку регіональних та місцевих програм правової освіти населення. Серед основних завдань Програми є, зокрема, підвищення правової підготовки населення, насамперед учнівської та студентської молоді, викладачів правових дисциплін і вдосконалення системи правової освіти населення. В основних напрямках реалізації Програми сказано, що правова освіта є складовою частиною системи освіти і має на меті формування високого рівня правової культури та правосвідомості особи, її ціннісних орієнтирів та активної позиції як члена громадського суспільства. Слушно також зазначається, що обсяг і зміст обов'язкового курсу з правознавства визначається для загальноосвітніх навчальних закладів – потребою суспільства у вихованні правосвідомого громадянина, а для професійно-технічних, вищих навчальних закладів і закладів післядипломної освіти – крім того, ще й високими вимогами до освітнього, освітньо-кваліфікаційного рівня особи.

З огляду на ці важливі положення Програми зрозуміло, що правова освіта для сучасної України є необхідною умовою розвитку особистості, запорукою нарощення інтелектуального потенціалу суспільства, зміцнення авторитету держави на міжнародній арені. Однак, досягнути таких бажаних результатів, маючи обмежену кількість годин для викладання правових дисциплін стає надто проблематичним. Отже ситуація, що склалася з визначення такої обмеженої кількості годин потрібна змінитися на краще як у загальноосвітніх школах, так і вузах неюридичного напрямку.

Слід наголосити, що основним серед заходів із забезпечення виконання Програми правової освіти є, зокрема, забезпечення проведення навчально-методичних семінарів для викладачів правових дисциплін загальноосвітніх та професійно-технічних навчальних закладів із залученням наукових працівників та фахівців-практиків у галузі права, а одним з головних завдань Програми є поліпшення якості підготовки викладачів правових дисциплін та підвищення ефективності викладання цих дисциплін у загальноосвітніх, професійно-технічних вищих навчальних закладах і закладах післядипломної освіти.

З урахуванням вищенаведених важливих положень Програми, управління освіти виконкому Кременчуцької міської ради разом з Кременчуцьким ін-

ститутом Дніпропетровського університету економіки та права започаткували у 2006/2007 навчальному році проведення міського теоретичного семінару учителів правознавства за участю юристів-викладачів юридичних дисциплін вузів міста. Проведення семінару підтвердило необхідність такого роду заходів, зацікавленість учителів правознавства у наданні методичної та інформаційної допомоги з боку юристів-викладачів вузів та юристів-практиків. Однією з проблем, на яку звертали увагу учителі правознавства шкіл міста є недостатня кількість навчальних годин із правознавства, які передбачені навчальними планами.

Висновки. Вищевказане призводить до висновку, що складовою вдосконалення правової освіти населення повинна стати перебудова системи вивчення правових дисциплін, яка, у першу чергу, пов'язується з напрямком збільшення кількості навчальних годин як у загальноосвітніх навчальних закладах, так і у вищих навчальних закладах неюридичного напрямку, що буде активно сприяти формуванню правового світогляду і цілеспрямованій правовиховній роботі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Конституція України. – Київ.: Юрінком, 1996.
2. Національна програма правової освіти населення. Затв. Президентом України від 18 жовтня 2001 року // Офіційний вісник України. – 2001. - № 43.
3. Виступ Президента України Віктора Ющенка на засіданні підсумкової колегії Міністерства освіти і науки України (24 березня 2005р.). Вища школа 1/2005.
4. Галузевий стандарт вищої освіти. Освітньо-професійна програма підготовки бакалавр, спеціаліста і магістра напряму 0501 – „Економіка і підприємництво”. Міністерство освіти і науки України. - Київ, 2002.
5. Типові навчальні плани загальноосвітніх навчальних закладів на 2001/2002-2004/2005 навчальні роки. Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України 9/2001. – К.: Видавництво «Педагогічна преса».
6. Типові навчальні плани для основної та старшої школи загальноосвітніх навчальних закладів у структурі 12-річної школи. Інформаційний збірник Міністерства освіти і науки України 6/2004. – К.: Видавництво «Педагогічна преса».

Стаття надійшла 20.09.2007 р.
Рекомендовано до друку к.п.н., доц.
Солошич І.О.